

naam	persoon	commentaar	wijze van verwerking
NAM		De tabel op slide 35 is wat ons betreft onvolledig en daarmee verwarrend en zal op regionaal en lokaal niveau zeker vragen oproepen. Zoals ook eerder aangegeven zou het beter volstaan om in de eindrapportage een separaat hoofdstuk of amendement op te nemen waarin de regionale kengetallen - die voor deze MKBA zijn aangeleverd - worden weergegeven en toegelicht. Vanuit de huidige tabel is het bevreemdend dat de lokale belastingen en huurinkomsten op nul euro staan voor de alternatieven met oliewinning ; tov -25 M euro voor het 'Stop'-alternatief. Voor de effecten op de regionale werkgelegenheid en regionale economische activiteit is het informatiever om informatie te tonen over de daadwerkelijke FTE's die betrokken bij de oliewinningsvarianten en een inschatting van de regionale economisch activiteit die door de oliewinning gecreeerd wordt. Daarnaast het aspect dat van de landelijke oliebaten helemaal niets opgenomen wordt in de regionale baten. In praktijk worden centrale overheidsinkomsten via allerlei beleids- en verdelingsmechanismen weer ingezet, zelfs zou enkel 1% weer terugslaan in de regio dan is dat reeds een materiele post in dit overzicht. Kortom het verzoek om de regionale kosten en baten bepaling en presentatie in het eindrapport in overleg met de opdrachtgever nogmaals te beoordelen en wat NAM betreft breder aan te vliegen dan nu gepresenteerd om een volledig inzicht en daarmee het juiste discussie te bewerkstelligen.	lokale belastingen en huur nu wel opgenomen in regionale tabel
NAM		Op slide 13 staan 3 varianten in de uitwerking staan de kengetallen van 2 varianten, wellicht goed de verschillen met de 3 ^e variant toelichten?	zie par 3.5, tabel
Vechtstromen		Op basis van de beschrijving van de alternatieven op sheet 9 lijkt nummer 3 op voorhand (technisch) verder uitgewerkt.	nee, dat is optisch. Alle beschrijvingen zijn in gelijke mate uitgewerkt. Aangesloten is zoveel mogelijk bij de herevaluatie van RHDHV. CE Delft heeft daar stoppenvariant aan toegevoegd
Vechtstromen		Varianten op sheet 9 en 10 lijken van elkaar te verschillen. Op sheet 9 gaat het over vier verwerkingscategorieën. Op sheet 10 staan vijf alternatieven. Vanaf sheet 11 gaat het over vier alternatieven. De beschrijvingen op sheet 9 zouden moeten eindigen met; we noemen dit het alternatief 'verplaatsing' etc. Anders gezegd: ik vind de varianten op sheet 9 moeilijk herleidbaar op sheet 10. Op sheet 10 wordt een trechtering van alternatieven gemaakt en valt alternatief 2 af ('buiten scoop'). Motivering hiervoor ontbreekt.	Dat is in de eindrapportage zo veel mogelijk gelijk getrokken. Een projectalternatief bestaat uit een verwerkingsroute voor het productiewater. Elk alternatief heeft een eenduidige naam en nummer.
Vechtstromen		Op sheet 14 / 15; scores op welvaartseffecten valt op dat het alternatief 'stoppen' negatief is en dat verplaatsing van de injecties naar Schoonebeek het beste scoort. Ik had een lagere score op het onderdeel klimaat verwacht bij de variant stoppen. In de toelichting staat dat dit te maken heeft met de footprint vanwege afhankelijkheid aardgas. Maar er zijn toch alternatieven? We verwarmen meer met hybride systemen op elektriciteit via zon en wind. Bovendien is de scoop 100 jaar en productie tot 2040. Dan zijn we nog verder in deze transitie en speelt aardgas een kleinere rol. Ik had een hogere score verwacht bij de varianten vastzout en circulair. Overigens verschilt in het WLO hoge en lage scenario de variant 'circulair' niet veel van de variant verplaatsing.	Dit kunnen we ons voorstellen. Echter we nemen ook de gehele periode mee (en de nabije toekomst weeg zwaarder dan de toekomstige schone toekomst). Groene stroom voor de e-boilers is meegenomen, maar er is ook nog een deel dat met aardgas ingevuld wordt. WLO hoog koerst aan op 65% CO2-reductie.
Vechtstromen		Op sheet 19 en 20 is werkgelegenheid toegelicht. Uiteindelijk komen ze niet tot een score. Er zijn wel degelijk verschillen. Ik begrijp dat ze in het totaal van alle miljoenen wegvallen, maar als je een fte uitdrukt in geld en uitgaat van 1 fte á € 80.000 kom je op verschil van € 8 ton tussen varianten. Je zou onderscheid kunnen maken tussen effecten op mondiaal/internationaal niveau en 'regionale effecten'. Dan zouden variant 2 en 3 beter scoren. Nu sneeuwen ze onder. Op sheet 35 zouden ze een plek kunnen krijgen maar is werkgelegenheid op 0 beoordeeld. Economische impact kan vergroot door no-regret maatregelen voor regionale economie; wat levert de winning voor onomkeerbare verbeteringen in de economische structuur van de regio (olieinfrastructuur toepasbaar voor waterstof? Waterfabriek als grondstofleverancier voor chemiecluster Emmen?);	Onze inschatting is dat de extra vraag (of afname) als hgevolg van de alternatieven in de huidige krappe arbeidsmarkt dusdanig beperkt is dat er verdringing optreedt. De welvaartseffecten zijn om die reden op nul gewaardeerd. Het is niet duidelijk of de olie-infra voor waterstof kan worden ingezet en welke indirecte effecten hieraan verbonden zijn
Vechtstromen		Sheet 21; aandachtspunt 1; is het niet zo dat we autonoom een ontwikkeling zien waarin we minder afhankelijk van olie worden? Klimaataakkoorden, afspraken over stoppen met productie van auto's op fossiele brandstof etc.	Dat klopt en is ook in achtergrondscenario meegenomen. Omdat Schoonebeek een 'marginale aanbieder' is zal er, ondanks de afgenomen vraag naar ruwe olie, altijd een andere bron zijn die de productie overneemt om in de wereldwijde vraag te voorzien. Onze verwachting is het dat binnenlandse productie wordt vervangen door import.
Vechtstromen		Sheet 22 geeft lagere CO2 footprint voor circulaire alternatief. De uitleg van de klimaateffecten is niet echt helder. Ik ga er vanuit dat de CO2 footprint aan de hand van de CO2-prijzen op waarde is gezet en het alternatief met de laagste footprint het hoogste bedrag heeft, maar dat is voor mij nu niet herleidbaar in de tekst. Waaruit zijn de verschillen tussen de alternatieven verklaarbaar? Door verschil in lengte jaren winning?	dit hebben we in rapport verder verduidelijkt.

Vechtstromen		Sheet 25 en 26 gaan over bodemrisico's en lekkages. Is hier geen inschatting over verschillen tussen alternatieven te geven? Draagvlak moet hier ook een plek hebben. Zou op basis van expert judgement kunnen. Er wordt nu een redenering gehanteerd om het met woningwaarde in waarde uit te drukken. Het bevragen van makelaars over inschatting woningwaarde is ook een expert judgement. Als je naar daadwerkelijke daling woningwaarden kijkt is dat erg moeilijk te becijferen. Dit is in windenergieprojecten wel eens geprobeerd. Op sheet 5 wordt aangegeven dat dit onderdeel nog wordt uitgewerkt/toegevoegd en ik denk dat de uitkomst nog sterk bepalend kan zijn in de uiteindelijke resultaten. Als de teneur in het gebied dusdanig is dat woningprijzen gaan dalen omdat mensen er niet meer willen wonen, zijn we wel echt ver van huis (dat is namelijk het effect wat ze inzichtelijk proberen te krijgen).	er wordt een onderscheid gemaakt tussen objectieve (kans impact) en subjectieve benadering (perceptie). De effecten zijn op het saldo beperkt, en op woningmarkt hoe dan ook afwezig. Er is zeker geen sprake van 'stigmatisering' door onze analyse. Sterker nog we zijn geen enkele onderbouwing van dergelijke effecten
Vechtstromen		Op sheet 51 geven ze de werkwijze aan en benoemen effecten. Deze onderwerpen (oa landschap/natuur en leveringszekerheid) die hier zijn benoemd als effecten komen niet in de analyse en uitkomsten terug. Bewust? Of zijn ze niet onderscheidend genoeg? Nb er staat nog een opmerkelijke opmerking van de makers onder sheet 51 in het veld voor opmerkingen. Waarom wordt hier bij risico's op lekkages niet op in gegaan? Niets geleerd van het aardbevingendossier?	slide 51 is illustratieve benadering van de aanpak. Het is niet bedoeld om precies die effecten in schatten, soms zijn ze iets anders geformuleerd. De opmerkingen onder de slide waren bedoeld als sprekernotitie, dus kunnen als niet relevant worden beschouwd.
Vechtstromen		Het aanbod van water (en inschatting van de prijsontwikkeling) voor de injectie (uit de PuuR waterfabriek) maakt nu geen onderdeel uit van de MKBA. Het zou nog een plek kunnen hebben in de beschrijving van de alternatieven (is er bijvoorbeeld verschil in hoeveelheid water wat nodig is in de varianten) of in de financiële effecten bij kosten. Ik weet niet welke prijsafspraken er zijn tussen WVS en NAM. Er zijn landelijk ontwikkelingen om de prijs voor (drink)water te verhogen (zie onder andere de berichten van Vitens op dit punt).	In het verplaatsingsalternatief en vast zoutalternatief wordt meer water afgenomen van PuurWater. Bijbehorende additionele kosten zijn meegenomen in de financiële effecten. In het circulaire alternatief wordt het productiewater hergebruikt, hiervoor hebben we additionele operationele kosten meegenomen, net als investeringskosten voor de water treatment unit. NAM kon geen onderveling in operationele kosten met ons delen, alleen de totale bedragen. We weten dus niet welke prijsafspraken er zijn gemaakt tussen WVS en NAM
Vechtstromen		verscheen vorige week een persbericht dat eigenaren (Shell en Exxon) NAM willen verkopen. In hoeverre speelt een wisseling van exploitant nog een rol?	Goed punt. Wij denken dat dit geen invloed zal hebben op het MKBA-saldo omdat NAM naar verwachting verkocht wordt aan een partij met buitenlandse aandeelhouders. Nu is alleen de 40% aandelenbelang van EBN (namens de NL staat) meegenomen. Dat zal naar verwachting niet veranderen
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	Deze uitkomst verbaast ons. Wij hadden niet gedacht dat de opbrengsten op landelijk niveau zo hoog zouden zijn en hadden op regionaal niveau iets meer meervalue verwacht.	Toegevoegd aan regionale MKBA: huur, OZB
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	De Tweede Kamer verzocht in haar motie om een analyse volgens het "brede welvaartsbegrip". Van CE hebben we begrepen dat de MKBA is uitgevoerd volgens de daarvoor geldende leidraad, waarin weliswaar meer wordt meegenomen dan uitsluitend financiële afwegingen, maar dat dit misschien minder is dan door ons en door de Kamer verwacht werd. Wij verzoeken om in het definitieve rapport in te gaan op diverse definities van 'brede welvaart' en waarom gekozen is voor de MKBA. Dit is wat ons betreft dus vooral bedoeld dus om heldere verwachtingen te creëren.	Deze MKBA is volgens het brede welvaartsbegrip opgesteld. Alle relevante posten zijn meegenomen. Niet alle posten zijn gekwantificeerd (muv bodemrisico's en grondwater). Op basis van een kantelpuntenanalyse verwachten wij net dat deze posten het verschil gaan maken.
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	Wij merken op dat in deze concept-MKBA de bijdrage aan de regio geheel ontbreekt. Wij verzoeken dit in het definitieve rapport een plaats te geven.	Dit hebben we opgenomen
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	Wij begrepen van CE dat een MKBA minder geschikt is voor de analyse van regionale kosten en baten van een specifieke economische/industriële activiteit. Wij stellen voor om in het kader van het bijdrage spoor van het gebiedsproces specifiekere scenarioanalyses te laten opstellen. Daarin hebben wij, naast de relatieve afweging die eigen is aan de systematiek van de MKBA, ook behoefte aan een absoluut beeld van de waarde van de oliewinning, met name voor de regio.	In de MKBA staan de welvaartsgevolgen centraal. Draagvlak, impact op industriële / economische structuur komen minder goed tot uitdrukking in regionale MKBA
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	Wij begrijpen dat de alternatieven in de MKBA afkomstig zijn uit CE+ studie van RHDHV. Deels herkennen wij de alternatieven ook uit de Herevaluatie Twente en diverse mondelinge mededelingen van de NAM. Wij zouden het op prijs stellen als wij zo spoedig mogelijk een omvattend en door alle partijen gedeeld beeld krijgen welke alternatieven onderzocht worden.	Dit zijn de alternatieven zoals die zijn meegenomen in de MKBA
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	Wij zijn verbaasd dat de afvoer van productiewater naar Duitsland niet is meegenomen als alternatief. Wij hebben zowel van de NAM als van Wintershall begrepen dat het een hele reële route is voor een deel van het productiewater, waar ook serieus aan gewerkt wordt.	In overleg met EZK en op basis van juridische haken en ogen in export van afvalwater is dit alternatief niet beschouwd.
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	De gegevens in het RHDH-rapport zijn afkomstig van de NAM. In het definitieve MKBA-rapport zouden wij graag onderbouwd zien hoe CE/TNO, vanuit de eigen expertise en oordeelsvorming, de vermelde alternatieven en kosten gecheckt hebben. Dit omdat onze bestuurders hebben van meet af aan hebben aangedrongen op een onafhankelijke toets van alle gegevens.	Voor een aantal posten (zoals ETS-kosten, gaskosten en elektriciteitskosten) hebben we zelf op basis van verbruik de kosten berekend. Voor andere posten zoals investeringskosten gaan we inderdaad uit van data van de NAM. Deze aannames zijn getoetst door SODM en CE/TNO hebben een sanity check uitgevoerd (we constateerden geen moeilijk te verklaren verschillen in kosten tussen alternatieven)
gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe	mail	De veiligheidsrisico's en lekkagerisico's en de veiligheidsbeleving staan nog PM.	in eindrapport wel meegenomen

gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe

mail

Wij merken op dat de risico's én de beleving afhankelijk zijn van keuzes die NAM nog moet maken. Krijgt oude gasinfrastructuur een verlengd gebruik? Of wordt voor het water van de oliewinning gebruik gemaakt van een nieuwe infrastructuur die bestand is tegen het productiewater? Deze keuzes zijn zeer relevant! Hoe wordt dit uitgewerkt in het definitieve MKBA-rapport? Wie maakt de keuzes?

In een aantal alternatieven wordt nieuwe infrastructuur aangelegd, daarbij worden andere materialen gebruikt dan in de oude transportleidingen (die bleken immers op sommige plaatsen niet goed bestand tegen bacteriële corrosie). Kostencijfers zijn gebaseerd op de nieuwe materialen. In het nulalternatief blijft de huidige infrastructuur bestaan, maar vindt er wel periodiek onderhoud plaats

gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe

mail

Wij hebben van CE begrepen dat het aspect 'beleving' slecht past binnen de systematiek van een MKBA. Toch is het in Twente juist de veiligheidsbeleving die heeft geleid tot de politieke wens om de waterinjectie aldaar te stoppen. Wij stellen voor om in het definitieve rapport aandacht te besteden aan de beleving, dan wel aan te geven hoe daar op een andere manier mee omgegaan wordt.

zie paragraaf 3.3. Tweede gedachtestreepje . De redenering bij beleving is dat indien er andere percepties zijn van veiligheid dan 'objectieve bodemrisico's' deze wel degelijk kunnen doorwerken op de woningmarkt. Dit is ook de reden dat wij deze effecten wilde meenemen, bij wijze van sanity check. Nu we constateren dat deze effecten niet optreden, verwachten we dat de subjectieve beleving geen 'harde effecten' heeft op welvaart van mensen.